

Eva Maagerø og Anne Marie Øines

**Hvordan lages barn? Bildebøker for barn
om hvordan barn blir til**

**How to Make Children?
Picturebooks for Children about how to
Make a Baby**

Tidsskriftet Sakprosa

Bind 11, Nummer 3

© 2019

10.5617/sakprosa.6549

Sammendrag

I denne artikkelen analyseres fire bildebøker for barn der temaet er hvordan barn blir til. Målet er å undersøke hvordan voksensamfunnet formidler dette tilsynelatende tabubelagte og sensitive emnet til små barn gjennom verbalspråk og bilde. Spørsmålene som besvares i analysen, er: Hvilke litterære strategier benyttes i de fire bildebøkene for å informere om hvordan barn blir til, og hva kan en analyse av bilde og verbalspråk av utvalgte oppslag si om fordelingen av informasjon i de to modalitetene? De fire bøkene er *Slik får man et barn* av Per Holm Knudsen (1971), *Hvor ble det av Benny?* av Nicholas Allan (2004), *Da Emma ble Emma - historien om hvordan et barn blir til* av Peter Gotthardt og Kirsten Raagaard (2009) og *Hvordan lager man en baby?* av Anna Fiske (2019). I analysen undersøker vi i hvilken grad fortelling er brukt som en strategi for å formidle emnet, mens de utvalgte oppslagene analyseres ut fra et sosialsemiotisk rammeverk. Det viser seg at tre av bøkene har en tydelig fortellingsstruktur om enn på ulik måte. Analysen av oppslagene viser at det sannsynligvis er enklere å ta opp seksualitet gjennom modaliteten verbalspråk enn gjennom bilde. Funnene samsvarer med annen forskning på bildebøker om seksualitet.

Abstract

In this article, four picturebooks for children with the topic how babies are made are analyzed. The aim is to investigate how adults present this controversial and sensitive theme to young children through verbal language and image. The analysis aims to answer the following research questions: Which literary strategies are used in the four picturebooks to inform about how babies are made, and what can an analysis of image and verbal language of selected spreads tell about the distribution of information in the two modes? The four books are *How to get a child* by Per Holm Knudsen (1971), *Where Willi went* by Nicholas Allan (2004), *When Emma became Emma* –

the story about how a child is made by Peter Gotthardt and Kirsten Raagaard (2009) and *How do you make a baby?* by Anna Fiske (2019)¹. The four books were analyzed to find out to which degree a narrative strategy was used, while a social semiotic framework was used to analyze the selected spreads. Three of the four books used a narrative structure to present the topic, but in different ways. The analysis of the spreads shows that verbal language carries more semantic weight than images do when it comes to sexuality. The findings support findings from other research conducted about sexuality.

Nøkkelord: bildefagbøker; sakprosa for barn; faktafortellinger; seksualitet; fortelling; multimodalitet

Keywords: non-fiction picturebooks; narrative of knowledge; sexuality; multimodality

Om forfatterne

Eva Maagerø er professor i norsk på Universitetet i Sørøst-Norge. Hun arbeider særlig med sosialsemiotikk, systemisk funksjonell lingvistik, multimodalitet og literacy.

Anne Marie Øines er universitetslektor i norsk ved Universitetet i Sørøst-Norge. Hun er særlig opptatt av bildebøker, literacy og arbeid med flerspråklige barn i barnehagen.

¹ Three titles are translated into English by the authors of the article. *Where Willi went* is the book's original title.

Hvordan lages barn? Bildebøker for barn om hvordan barn blir til

Innledning

Til alle tider har barn spurt om hvordan man lager nye barn, og forklaringene til foreldre og andre voksne har variert i grad av realisme. Både fortellinger om storke, blomster og bier og uforståelige mirakler har vært gode å ty til. Nyere nordiske bildebøker er kjent for å ta opp kontroversielle temaer som ensomhet, skilsmisse, vold i hjemmet, sykdom og død. Også internasjonalt har det ifølge Wendy M. Smith-D'Arezzo og Susan Thompson (2006, s. 335) vært «an explosion of books on the market that depict children from a variety of backgrounds and in numerous life situations, challenges, and conflicts». Sandra L. Becket (2012, s. 209-210) understreker imidlertid at «more mature subject matter» ikke er nytt i bøker for barn. Det har likevel lenge vært en tendens til å holde barn borte fra temaer som ble ansett som mørke, smertefulle eller for komplekse for barn til å forstå, herunder temaer som seksualitet (Becket 2012, s. 238, Reynolds 2007, s. 115). I Norge er forfatterparet Gro Dahle og Svein Nyhus kjent for å utforske mørke temaer og har blant annet tatt opp seksuelle overgrep i familien i boka *Blekkspruten* fra 2016, mens Gro Dahle og Kaia Dahle Nyhus har behandlet porno i *Sesam Sesam* fra 2017. Men da vi søkte etter nyere bildebøker for barn der temaet var hvordan barn blir til, var det få bøker som direkte forklarer og viser samleie og eventuelt kunstig befruktning i verbalspråk og bilde. Et unntak er Anna Fiskes bok *Hvordan lager man en baby?* fra 2019. Ellers måtte vi tilbake til 1970-tallet for å finne bøker for barn som viser en kvinne og en mann som ligger sammen. I mange bøker omtales både svangerskapet, fødselen og tiden etter fødsel inngående og detaljert, men selve samleiet forbigås raskt. Fiskes bok var også den eneste boka i vårt utvalg som tok opp andre måter å få barn på enn ved samleie, og at barn kan komme til verden i familier som ikke bare består av en mor og en far. Dette viser at det fremdeles hersker tabuer når det gjelder seksualitet og barn, og at disse tabuene muligens er enda sterkere i bildeboklitteraturen enn

temaer som vold og død til tross for en større åpenhet om seksualitet ellers i samfunnet.

I denne artikkelen studerer vi fire bildebøker for barn der temaet er hvordan barn blir til. Målet er å undersøke hvordan voksensamfunnet formidler dette tilsynelatende tabubelagte og sensitive emnet til små barn gjennom verbal-språk og bilder. Bare en av de fire bøkene er norsk. De andre er oversatt til norsk og tilgjengelige i norske bibliotek. Bøkene har kommet ut i tiden 1971 til 2019. Det er umulig å lese ut tydelige tendenser i et så lite antall bøker, og vi vil understreke at bøker som er tilgjengelige i andre land fra samme periode, kan vise noe helt annet enn det vi finner i vårt arbeid.

Sakprosa for små barn benytter seg gjerne av fortellingsformen, og grensen mellom fiksjon og fakta kan derfor i bildebøker for de minste barna oppleves som flytende. Vi vil i teoridelen ta opp dette forholdet samt presentere en sosiosemiotisk inngang til analyse av fire utvalgte oppslag, ett fra hver av bøkene. I metodedelen begrunner vi utvalget vårt og gjør rede for analyse-verktøyet vi benytter i analysen av oppslagene. I neste delkapittel presenteres analysen. Spørsmålene vi vil forsøke å besvare, er: Hvilke litterære strategier benyttes i de fire bildebøkene for å informere om hvordan barn blir til, og hva kan en analyse av bilde og verbalspråk av utvalgte oppslag si om fordelingen av informasjon i de to modalitetene? Artikkelen avsluttes med en diskusjon av funnene og en konklusjon.

Teoretiske perspektiver

I boka *Hva er sakprosa?* definerer Johan L. Tønnesson sakprosa som «tekster som adressaten har grunn til å oppfatte som direkte ytringer om virkeligheten» (2012, s. 34). Andre kjennetegn som tradisjonelt knyttes til sakprosajangeren, er: ikke-fiksjon, objektivitet og tekster som er skrevet for

å rette fokus mot et bestemt saksforhold eller en bestemt tematikk.² Siktemålet er som regel å gi pålitelig kunnskap om et emne, noe som ifølge Ladd (2012, s. 5-6) er minst like viktig når man skriver for barn som når man skriver for voksne fordi «... they lack the information literacy skills or prior knowledge on many topics to effectively evaluate a resource on its own». I denne artikkelen er vi opptatt av fagbøker for de minste barna der siktemålet er å informere om hvordan barn blir til. Bøkene kan betegnes som billedfagbøker (Skyggebjerg 2011, s. 105; 2012, s. 83).

Det er viktig å understreke at det ikke er noen tydelig grense mellom fiksjon og sakprosa generelt og heller ikke i litteratur for små barn (Alexander & Jarman 2018, s. 79), noe også Skyggebjerg (2011, s. 104) understreker: «... faglitteratur ligesom skønlitteratur er afængig af en sproglig formidling og bliver [dermed] en konstruktion». Hun hevder dessuten at «billedfagbøger låner [ofte] nogle af de virkemidler, som ofte forbindes med skønlitteratur. Man finder også fiktive personer/karakterer, poetisk sprog og indlagte fortællinger i billedfagbøger» (Skyggebjerg 2012, s. 88). Det samme understrekes av barnebokforskeren Joe Sutliff Sanders (2018, s. 34) som skriver: «Children's nonfiction can and does borrow from the toolbox of fiction writers, but the prevalent perception is that it will, of course, be about facts». Både fiksjon og fakta kan tale til barns intellekt og følelser; informasjon og følelsesmessig engasjement står ikke i motsetning til hverandre. Når mottakerne er små barn, blir nettopp det å kombinere kunnskap med opplevelse sentralt. Dersom inngangen til å forstå verden skjer gjennom en litterær opplevelse, er det mulig at kunnskapen har bedre vilkår for å feste seg hos barnet. Fagbøker bør ifølge Ladd (2012, s. 5) også by på «personal

² Begrepene sakprosa for barn og fagbøker for barn benyttes om hverandre. I forskningslitteraturen er det vanlig å snakke om fagbøker for barn

enrichment» og «reading pleasure». Fortellingsjangeren er en måte å oppnå dette på, og mye tyder på at denne sjangeren appellerer til barn siden de fleste barn er fortrolige med fortellinger. Fortellinger representerer dessuten en grunnleggende måte å tenke på, og strukturen kan være med på å lette forståelsen av et saksforhold.

I fortellinger blir kunnskapen gjerne formidlet gjennom identifikasjonsfigurer, noe som kan bidra til å gjøre stoffet mer tilgjengelig for små barn. Smith-D'Arezzo og Thompson (2006, s. 343) understreker at bøkene snakker til unge lesere når de opplever karakterene og hendelsene som autentiske, som de kan reagere på og reflektere over. Ved å identifisere seg med karakterene kan barna komme tettere på informasjonen som formidles. Kanskje kan dette være et smart didaktisk grep når målet er å engasjere den unge leseren i et faglig emne. En mulig betegnelse på denne typen fortellinger er «faktafortellinger» eller som Sanders (2018, s 47) betegner det: «narrative of knowledge». Målet er å formidle fakta, men det er fortellingen som velges som framstillingsform. Anne Løvland (2018, s. 222) peker imidlertid på det problematiske ved at sakprosa for barn ligger tett opptil skjønnlitteratur: «Dei litterære verkemidla som forfattaren nyttar, må ikkje gi barnet grunn til å tru at innhaldet er oppdikta». Også sakprosa for barn må ha som mål å overholde 'virkelighetskontrakten' som Tønnesson understreker ovenfor. Nina Goga (2009, s. 50) viser for øvrig til at mange nyere sakprosattekster for barn prøver ut andre skrivemåter enn fortellingen: «Mye av det nye våger å være mer retorisk utforskende – ja, våger å skrive en form for forskende faglitteratur». Det er med andre ord ikke én måte å formidle sakprosa på til barn.

Løvland (2018, s. 52) har studert systematisk hvilke fagområder som hyppigst er representert i fagbøker for barn, og kommet fram til at det utgis dobbelt så mange bøker om naturvitenskapelige emner som bøker med samfunnsvitenskapelige emner i Norge i dag. Bildebøkene vi omtaler i denne artikkelen, har et naturvitenskapelig emne. Men det er allikevel forskjell på bildebøker

om lite kontroversielle temaer som dyr og fugler, dinosaurer og insekter og om menneskenes forplantning. Hvordan et barn blir til, vil av mange kunne bli karakterisert som et kontroversielt eller tabubelagt tema (se Traavik 2012, s. 14). Det er derfor av interesse å se hvilke strategier forfatterne benytter, og i hvilken grad fortellingsstrukturen blir et hjelpemiddel. Særlig forskningen til Liang, Tan og O'Halloran (2016a), Liang, O'Halloran og Tan (2016b) og Liang og Bowcher (2018) har vært av betydning for oss siden disse forskerne også tar opp bildebøker med samme tema. Nedenfor kommer vi tilbake til i hvilken grad «våre» fire bøker benytter nettopp fortellingssjangeren.

Det teoretiske rammeverket for analysen av oppslagene er sosialemiotikk. Det grunnleggende i sosialemiotikk er at mening skapes gjennom verbalspråk (Halliday 1978) og andre semiotiske systemer, gjerne kalt modaliteter, slik som bilde, lyd, gester osv. (van Leeuwen 2005, Kress 2010). Bildebøker er multimodale tekster der bokenes mening skapes i både bilder og verbalspråk. Det blir derfor viktig i en analyse av bildebøker ikke bare å se på hver av modalitetene, men på samspillet mellom dem. Kristin Hallberg understreket dette allerede i 1982 med sitt begrep ikonotekst (Hallberg 1982). Innenfor sosialemiotisk forskning har mange vært opptatt av dette samspillet, for eksempel van Leeuwen 2005, Unsworth & Cléirigh 2009. I denne analysen er vi imidlertid inspirert av Painter, Martin og Unsworth som i boka *Reading Visual Narratives* fra 2013 nettopp tar opp samspillet mellom verbalspråk og bilde i bildebøker for barn.

Painter et.al. (2013) bygger på Hallidays tre metafunksjoner, tre typer mening som enhver tekst realiserer på samme tid. Tekster representerer den materielle eller den mentale verden (den ideasjonelle metafunksjonen) samtidig som de interagerer med leserne ved at det som representeres, kan aksepteres, diskuteres, settes spørsmålstegn ved eller benektes (den mellompersonlige metafunksjonen). I tillegg må teksten oppleves sammenhengende og passende til tidligere ytringer og til konteksten den er en del av (den

tekstuelle metafunksjonen) (Halliday & Matthiessen 2014). Bilde og verbalspråk er to ulike semiotiske systemer (modaliteter) med ulikt potensial for meningsskaping. Verbalspråk utfolder seg over tid og har rike muligheter for å konstruere sekvenser i tid, faser og aspekter ved en handling. Bildet derimot tas gjerne inn som en helhet, er romlig organisert og viser relasjoner mellom ulike deltakere og objekter. Denne ulikheten i potensial muliggjør at ny mening oppstår når de to modalitetene samarbeider. Samtidig kan det også være semantiske forbindelser mellom de to modalitetene. For eksempel kan følelser og stemninger realiseres både gjennom bilde og verbalspråk. Den ideasjonelle metafunksjonen danner utgangspunkt for vår analyse av de utvalgte oppslagene. Vi ser på hva som representeres i bildet og verbalspråk, og hvordan samspillet arter seg.

To begreper er viktige i måten Painter et.al. (2013) beskriver samspill mellom modaliteter på: *commitment* (forpliktelse eller ansvar) og *coupling* (kopling). I et bilde kan karakterene realiseres i helfigur eller metonymisk (gjennom en del av kroppen eller gjennom en silhuett eller skygge) og dermed 'være ansvarlig' for mer eller mindre mening. Hvis leserne kan se ansiktsuttrykket til karakterene i bildet, gir det mer mening enn bare å se en arm. På samme måte vil en karakteristikk av en person gjennom en utbygd substantivgruppe realisere mer mening enn et substantiv uten tillegg. *Commitment* refererer derfor til hvor mye mening som er 'hentet ut' av modaliteten bilde eller verbalspråk i teksten. I vår analyse vil vi undersøke om det er bilde- eller språkmodaliteten som henter ut mest mening på oppslaget, og som dermed bærer den største semantiske tyngden. Dette er av særlig interesse siden temaet om hvordan barn blir til, kan oppfattes som både vanskelig å snakke om og vise på bilder slik vi har gjort rede for ovenfor. Det andre begrepet, kopling, refererer til "the repeated co-patterning within a text of realisations from two or more systems" (Painter et. al. 2013, s. 143). For eksempel kan både verbalspråk og bilde få fram en viss atmosfære i bildeboka. Hvis bilde og verbalspråk samspiller, kan vi snakke om *konvergent kopling*. Hvis bilde

og verbalspråk derimot ikke samspiller, eller rett og slett motsier hverandre, kan vi snakke om *divergens* mellom modalitetene. Painter et.al. presenterer et omfattende analyseverktøy for å analysere samspillet mellom bilder og verbalspråk. I metodekapitlet gjør vi rede for hvilke analyseverktøy vi har valgt for arbeidet vårt.

Metode

Vi ønsket å få en oversikt over nyere bildebøker om hvordan barn blir til, og søkte etter nordiske bildebøker som var utgitt etter 2010. Søkeordene var *unnfangelse, befruktning, sex, svangerskap, graviditet, baby og frø*. Søket ga overraskende få treff på unnfangelse og befruktning som var det vi primært var ute etter. Vi utvidet søket til å gjelde bildebøker som var utgitt i Norge fra 1990 og fikk bistand av både bibliotekar ved USN, Nasjonalbiblioteket og Norsk barnebokinstitutt. Nasjonalbiblioteket brukte søkeordene *seksualitet* og *fødsel* noe som resulterte i 35 treff. Barnebokinstituttets søk ga 32 treff. Her var søkeordene *forplantning, fødsel* og *svangerskap*. Bøkene fra disse treffene ble lånt inn og studert. Svært få viste seg å omhandle selve forplantningen. De fleste konsentrerte seg om svangerskap, fødsel, kropp og det å få et søsken. Vi valgte tre bøker fra 2000-tallet fordi de tar opp selve forplantningen, har ulike strategier i framstillingen og er fra noe ulike perioder. Boka fra 1971 valgte vi å ta med fordi den skiller seg ut ved sin direkte framstilling og dessuten er godt kjent og omtalt i nyere bildeboklitteratur.

Forfatter	Tittel	Årstall	Opprinnelsesland
Per Holm Knudsen	<i>Slik får man et barn</i>	1971	Danmark
Nicholas Allan	<i>Hvor ble det av Benny?</i>	2004	Storbritannia
Peter Gotthardt og Kirsten Raagaard	<i>Da Emma ble Emma - historien om hvordan et barn blir til</i>	2009	Danmark
Anna Fiske	<i>Hvordan lager man en baby?</i>	2019	Norge

Tabell 1: Utvalgte bøker

Analysen har to deler. Vi undersøker først i hvilken grad og eventuelt hvordan en fortellingsstruktur er benyttet i bøkene. Deretter foretar vi en analyse av enkelttoppslag der forplantningen framstilles. Vi legger som nevnt vekt på ideasjonell meningsskaping siden vi ønsker å se hvordan forplantningen representeres i bilde og verbalspråk. Her er deltakere, handlinger og setting grunnkategoriene. Tabellen nedenfor er inspirert av Painter et. al. (2013, s. 138) og viser elementer vi tar opp i analysen.

	Visuelt	Verbalt
Handling	Vektorer Blikkvektorer	Fysiske og mentale prosesser
Deltakere	Framstilling av og relasjoner mellom deltakerne Fysiske attributter	Relasjonelle prosesser Ord som representerer deltakerne
Setting	Framstilling av sted, eventuelt tid og måte	Omstendigheter som tid, sted, årsak, måte osv.

Tabell 2: Analysekategorier for de fire oppslagene

I tillegg til handling, deltakere og setting visuelt og verbalspråklig vil vi kommentere om det er bildet eller verbalspråket som har mest semantisk tyngde, og om koplingen mellom bilde og verbalspråk er kongruent eller divergent.

Analyse og funn

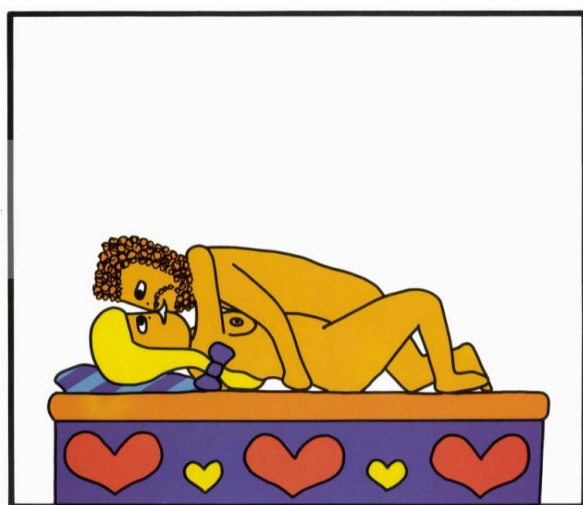
De fire bildebøkene som blir undersøkt tas opp i kronologisk rekkefølge, og analysen følger todelingen som er nevnt ovenfor.

Slik får man et barn

Boka *Slik får man et barn* er illustrert og fortalt av sexolog og psykoterapeut Per Holm Knudsen. Den kom ut i Danmark i 1971 og ble oversatt til norsk samme år. I 1972 fikk boka Kulturministeriets barnebokpris og er ifølge Skyggebjerg (2012, s. 90) blitt lest av generasjoner. Over 40 år etter utgivelsen fikk boka fornyet oppmerksomhet. Bilder fra boka ble delt på Facebook av en amerikaner med overskriften #traumatized. Også da boka ble utgitt i Norge, skapte den rabalder ved at Kristelig Folkeparti ønsket å forby den (Langseth 2015).

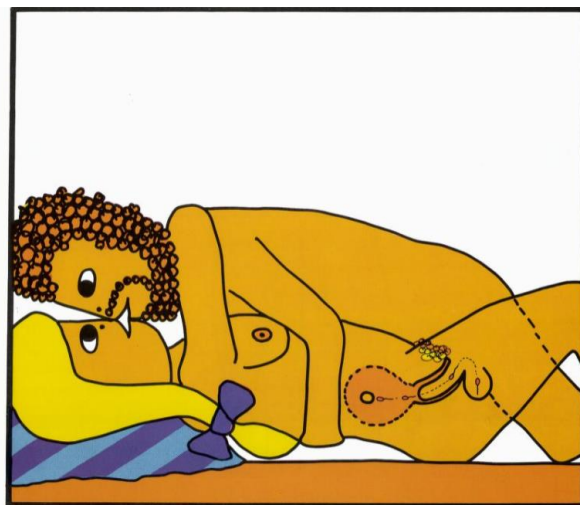
Boka har en narrativ struktur ved at innholdet følger logisk etter hverandre, men uten et tydelig høydepunkt. Teksten slutter med at barnet fødes, og mor og barn reiser hjem fra sykehuset. Boka starter pedagogisk med en direkte henvendelse til en barnlig leser: «Skal jeg fortelle deg hvordan man får et lite barn?» og signaliserer dermed at dette er en fortelling. Tittelen antyder at leserne skal få en «oppskrift» på hvordan man lager barn, og på sett og vis er det nettopp det boka gir. Den estetiske opplevelsen nedtones til fordel for fakta. Visuelt følges den samme kvinnen og mannen gjennom hele boka. De er navnløse og blir representanter for alle foreldre. Boka gir dermed en universell og upersonlig framstilling; ord som «moren», «faren» og «barnet» i verbal-språket og det ubestemte pronomenet «man» i tittelen understreker dette. Det er ingen karakterer barna kan identifisere seg med i boka (se Smith-D'Arezzo & Thompson 2006). Alle illustrasjonene er plassert i svarte rammer og med hvit bakgrunn. Det som er framhevet i bildene, er illustrasjonene av mor og far. Det er lite variasjon i ansiktsuttrykkene deres; mannen har for eksempel

det samme uttrykket i ansiktet når han er tegnet med ereksjon som når han er med på konas fødsel. Personene er dermed framstilt som statiske og innbyr ikke til tolkninger. Verbalspråket er presist med ord som «pung», «sam-leie», «liv-moren» og «sæd-celle», men også med ord tilpasset en barnlig leser som «tiss» og «hull». Oppdelingen av sammensatte ord med bindestrek er nok også gjort for å lette forståelsen hos leserne.



Moren og faren legger seg på sengen. De putter tissen inn i hullet. Nå kan de leke sammen. Faren og moren gynger opp og ned.

Det kalles ligge sammen eller ha sam-leie. Det kan være veldig morsomt og godt. Moren og faren kan få et barn på den måten, hvis de selv vil.



Moren og faren er meget glade i hverandre. De vil gjerne ha et barn. I farens pung bor mange små sæd-celler. Når faren og moren leker slik som dette sammen,

kommer sæd-cellene ut gjennom tissen. Sæd-cellene svømmer inn i morens hull til en hule hun har i magen. Hulen heter liv-moren. Noen ganger er det et lite egg i den.

Oppslag 3: *Slik får man et barn*

Oppslag 3 viser selve samleiet i illustrasjonen. Bildene er svært direkte og minimalistiske uten detaljer og nyanser. På den venstre siden vises de to deltakerne tett sammen og nakne i tradisjonell samleiepositur, far oppå mor. Mors arm rundt fars hals og fars arm rundt mors liv danner vektorer; det samme gjør munnene deres som møtes. Vektorene skaper en tett relasjon mellom de to. Blikkvektoren forsterker dette ved at de ser hverandre i øynene. Øynene er vid åpne og gir et uttrykk av uberørthet, og det er vanskelig å lese et følelsesmessig engasjement hos deltakerne. Settingen antyder derimot emosjoner. De to ligger på en seng med hjertedekorasjon. Hjertene antyder romantikk og kjærlighet selv om dette i liten grad kommer fram i framstillingen av deltakerne. De varme fargene gir også en positiv atmosfære.

Fargene er imidlertid mettet, noe som gjør illustrasjonene mindre naturalistiske (Kress & van Leeuwen 2006, s. 160) og mer plansjeaktige. Dette understrekes av det manglende miljøet bak paret. De to deltakerne blir konseptuelt framstilt og dermed «more generalized and more and less stable and timeless» (Kress & van Leeuwen, 2006, s. 79). Den tydelige rammen er med på å skille innholdet fra lesernes verden (Painter et. al. 2013, s. 105).

På den høyre siden av oppslaget har bildet fra forrige side rykket nærmere, og midtpartiet på kroppen er gjort transparent slik at mannens penis vises i kvinnens vagina. Sædceller kommer fra pungen gjennom penis og inn mot et egg. Handlingen er synliggjort gjennom en stiplet linje og understrekes av den materielle prosessen «svømmer» i verbalspråket. Bildet viser dermed tydelig hvordan befruktningen foregår, og boka skiller seg fra de neste bøkene som undersøkes.

Verbalspråket er i hvert oppslag i boka plassert nederst på siden i to spalter. Også her finner vi fysiske materielle prosesser som uttrykker handling: «legger seg på sengen», «putter tissen inn i hullet», «leke sammen», «gynger opp og ned». Begge er aktører i teksten, til og med når penis puttes inn: «De putter tissen inn i hullet». De vil begge «ha et barn». Verbalspråket uttrykker også følelser gjennom ord som «deilig», «morsomt» og «godt» og ved at «mor og far er glad i hverandre». Det legges dessuten vekt på at samleiet ikke nødvendigvis er knyttet til det å få barn: «Moren og faren kan få et barn på den måten, hvis de selv vil».

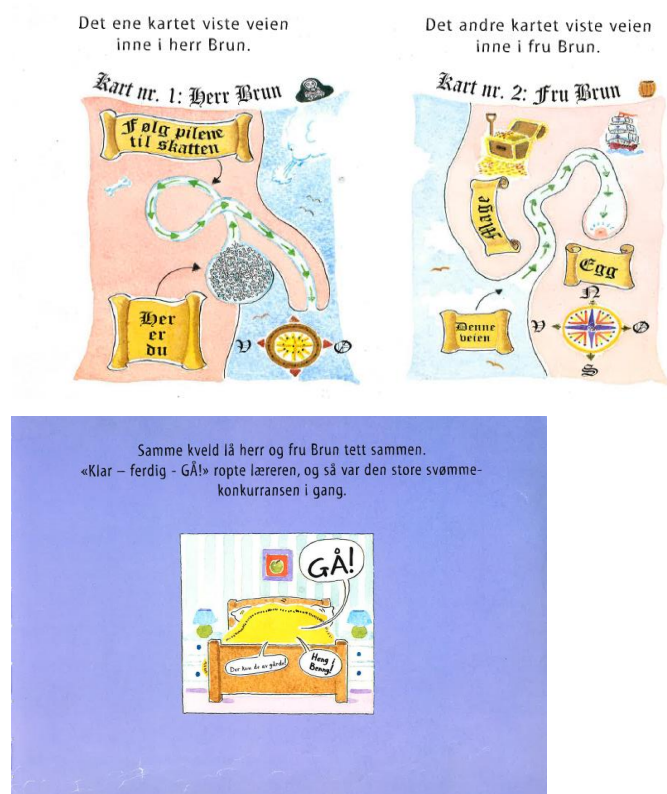
I dette oppslaget samspiller bildet og verbalspråket, og den semantiske tyngden i informasjonen om forplantningen er nokså likeverdig fordelt mellom det visuelle og verbale. Det er dessuten en sterk kongruent kopling mellom det visuelle og det verbalspråklige. Ett trekk kan imidlertid framstå som divergent i meningsskapingen i de to modalitetene. Verbalspråket

uttrykker at å «ligge sammen» er «morsomt» og «godt», mens illustrasjonene ikke formidler verken glede eller engasjement hos de to deltakerne.

Hvor ble det av Benny?

Boka om Benny er skrevet og illustrert av Nicholas Allan. Den kom ut i England i 2004 med tittelen *Where Willy went* og ble oversatt til norsk samme år. Boka er den av de fire bøkene som tydeligst benytter en fortellingsstruktur. Den følger den tradisjonelle barnelitterære formelen med en begynnelse, en kronologisk utvikling og en lykkelig slutt. En svømme-konkurranseskaper fortellingen, og spenningen er knyttet til hvilken sædcelle som når først fram til egget. Kampen står mellom den gode og den onde, Benny og Bølla, og det gjelder for Benny å vinne og komme først fram til fru Bruns egg. Å komme først i en konkurranse er noe små barn kan identifisere seg med. Samtidig kan svømmekonkurransen faglig sett være en passende metafor for det som skjer når den ene sædcellen møter egget. Verbalspråket forteller at Benny bor inne i pungen til herr Brun med 300 millioner sædceller (oppslag 2). Pungen vises fra innsiden og framstiller et helt lite sædcellesamfunn med butikk, kino og sædbank. Benny individualiseres ved at han framstilles som dårlig til å regne, men god til å svømme. Framstillingen er med andre ord svært fantasirik, og det bygges opp et fortellingsinventar som gir en tydelig bakgrunn for handlingen. Det er få fagord i boka utenom «sædcelle», «pung» og «egg».

Oppslag 7 ble valgt for analyse. Det er i dette oppslaget svømmekonkurransen starter.



Oppslag 7: *Hvor ble det av Benny?*

Den venstre siden framstiller befruktningen ved hjelp av to skattekart slik barn kjenner dem fra bøker om sjørøvere, et 'kroppskart' over herr Brun til venstre og et tilsvarende for fru Brun til høyre. Kartene tjener som visuelle metaforer for hvordan sædcellene kommer fram til egget. Piler danner en vektor som angir retningen sædcellene må svømme, fra vest mot øst, fra pungen ut gjennom penis og inn i kroppen til fru Brun der egget venter. Deltakerne er kun representert metonymisk, nemlig ved den delen av kroppen som er sentral for forplantningen. Forplantningen blir dermed anonymisert og upersonlig. Kvinnens kroppsdeler er dessuten svært unøyaktig framstilt gjennom en noe udefinerbar åpning under magen. Dette understreker at sædens vandring er det essensielle for forplantningen i denne framstillingen. Deltakerne er dessuten skilt fra hverandre ved at mannen og kvinnen har fått hver sin innramming i form av atskilte kart. En eventuell relasjon mellom dem vises ikke. Verbalspråket er sparsomt og konstaterer bare at det ene kartet

viser veien inne i herr Brun og det andre inne i fru Brun. At mannen og kvinnen hele tiden omtales som herr og fru Brun understreker det upersonlige. Samtidig antyder tittelen «fru» og felles etternavn at det er gifte folk som lager barn. Verbalspråk er ellers brukt som veimerking og koples tett til bildet: «Følg pilene til skatten», «Her er du», «Denne veien», «Mage», Egg». På denne siden av oppslaget er det helt klart bildet som har størst semantisk tyngde, men ingen av modalitetene viser selve samleiet.

Handlingen og aktiviteten er i denne framstillingen tillagt mannen. Kvinnen er bærer av skatten som skal erobres av den mest svømmedyktige sædcellen. Å komme fram til egget framstilles som å finne skatten i en sjørøverfortelling. Skattemotivet understrekes i settingen gjennom representasjoner av fysiske attributter fra sjørøververdenen, hatt med dødninghode, dokumentruller, «gammeldags» skrift, kompass, skattkiste med gull og sjørøverskip, noe som viser at denne erobringen har skjedd til alle tider, også da sjørøverne seilte rundt på de sju hav. Den ultimate skatten er kvinnens egg som stråler og lyser på bildet. Liang et. al (2016a, s. 187) tar også opp boka om Benny og skriver: «Another prominent feature in the map metaphor is the construal of the ovum as something valuable». Egget som en verdifull skatt er noe Liang et al finner i flere bildebøker om forplantning. Ifølge Emily Martin (2001, s. 4) skjer det hyppig at «gender ideologies creep unnoticed into the account of science»; mannlige kjønnsorganer framstilles ofte som aktive og blir gjerne personifisert, mens kvinnelige kjønnsorganer blir framstilt som ventende og passive. Slike underforståtte framstillinger av kjønn kan ubevisst føre til kjønnsstereotyper hos barneleseren. En formildnende omstendighet er kanskje at barnet som fødes til slutt, ikke er en Benny, men en Bente.

På høyre side av oppslag 7 er det ingen synlige deltakere i illustrasjonen, men fra verbalspråket forstår leserne at herr og fru Brun er gjemt under dyna. Eventuelle handlinger som skjer mellom dem, holdes skjult. Settingen er derimot tydelig. Bildet viser et soverom med seng og nattbord med leselampe

på hver side og puter stikkende ut. Fargene er duse og gir et harmonisk inntrykk. Den sterke gulfargen på dyna tiltrekker seg oppmerksomhet og understreker at det er under den noe viktig skjer. Snakkeboblene danner vektorer mot dyna og leder også oppmerksomheten dit. Over senga henger et bilde av et eple, noe som kan symbolisere frukten som eventuelt blir resultatet av herr og fru Bruns handling. Utsnittet av soverommet er forminsket ved den brede og mørke innrammingen, og det som måtte foregå under dyna, distanseres fra leserne. Her er det verbalspråket som har den største semantiske tyngden, og deltakerne herr og fru Brun koples gjennom handlingen «ligge tett sammen» til illustrasjonen. Verbalspråket i snakkeboblene kopler svømmekonkurransen til bildet. En usynlig lærer starter konkurransen ved kommandoen «Gå!». Kommandoen kan leses som en metafor for mannens ejakulasjon. Det samme kan konstateringen: «Der kom de av gårde» og oppfordringen «Heng i Benny!». Dette er ord og uttrykk som barn kjenner igjen fra andre konkurranser, og som skaper spenning om utfallet. Samtidig reduseres det som virkelig foregår under samleiet.

Da Emma ble Emma - historien om hvordan et barn blir til

Boka om Emma kom på norsk i 2009. Den er opprinnelig dansk og kom ut i 2008 med tittelen *Da Emma blev Emma: og hvordan det gik til*. Den starter med at Emma på fire år blir presentert sammen med spørsmålet: «Men hvordan kan det ha seg at Emma ligner både på mamma og pappa?» Dette mysteriet danner utgangspunktet for fortellingen. På neste oppslag hopper vi retrospektivt tilbake i tid og befinner oss på et tidspunkt før Emma ble født, da foreldrene til Emma, Mads og Emilia, traff hverandre. Emma er den karakteren barneleseren kan identifisere seg med, og høydepunktet, og også avslutningen på fortellingen, er når hun blir født. Hun er en del av en lykkelig kjernefamilie der forelskelsen mellom foreldrene framheves, noe som understrekes gjennom glade farger og røde hjerter på flere oppslag. Hvordan barn blir til, forklares på en barnevennlig, men noe upresis måte. På tredje oppslag

får vi gjennom verbalspråket vite at eggene til mamma og sædcellene til pappa er «halve mini-babyer». Hvis de to halve mini-babyene settes sammen, blir det til en hel baby. Uttrykket «halv mini-baby» er ikke særlig presist og kan gi nokså gale assosiasjoner hvis man tolker det bokstavelig. På den annen side ansvarliggjøres både kvinne og mann likt i denne framstillingen.

Oppslag 4 er valgt til analyse.



Oppslag 4: *Da Emma ble Emma - historien om hvordan et barn blir til*

Oppslaget består av et bilde som går over begge sider, og med verbalspråk øverst til høyre og i snakkebobler fra bamsen og katten som overværer det hele sammen med Emma. Det dominerende i bildet er senga med foreldrene til Emma. De vises nakne og tett omslynget. Bare hodet og overkroppen kommer til syne, altså en metonymisk representasjon (Painter et.al. 2013, s. 138). Resten av kroppen er dekket av dyna. Foreldrene ligger tett sammen og viser at det er en nær relasjon mellom dem. Det går en vektor fra mor til far ved at hun strekker armene og ansiktet mot ham, og fra han til henne ved at han holder rundt henne. De kysser, og begge har lukkede øyne, noe som

signaliserer nytelse. Forelskelsen understrekes i settingen ved de mange hjertene på dyna og puta og det utskårede hjertet på senga, og ved at rødt og andre varme farger dominerer. Røde hjerter har alltid blitt benyttet i populærkulturen for å uttrykke forelskelse og romantisk kjærlighet, og viser her at handlingen deres er styrt av kjærlighet. Den røde genseren og strømpebuksen til Emma bindes sammen med hjertene. Hun er jo også resultatet av forelskelsen og handlingen i senga.

Storken er med i settingen gjennom bildet på veggen. Rundt bildet er det markert streker som antyder bevegelse (se Painter et. al. 2013, s. 138). Det foregår altså en fysisk handling, men på en svært anstendig måte, nemlig under dyna. At bildet av storken rister, kan tyde på at historien om storken ikke lenger gjelder.

Både Emma, grisen og bamsen holder hendene for øynene. Det vises dermed tydelig at det mor og far driver med, er flaut. Dette understrekes ytterligere i snakkeboblen der bamsen sier: «De er jo helt nakne! Bra de har dyne på seg!» Å være naken er åpenbart skambelagt. Katten har en mer filosofisk rolle og kommenterer: «Tenk at de kan ta av seg pelsen sin!» Den er heller ikke redd for å se, og det skapes en blikkvektor fra katten mot de to i senga. Slik kan katten observere og filosofere over det den er vitne til. Settingen er også her soverommet. Dette soverommet er imidlertid preget av liv. Klærne ser ut til å ha blitt tatt av i en fart.

Verbalspråket domineres av fysiske prosesser: «settes sammen», «må gjøre», «sette i gang», «stikke sin guttetiss», «svømme» og «møte». Følgende uttrykk understreker også handling: ««Av med tøyet, opp i sengen». Her oppstår en kopling til klærne på bildet som er slengt rundt i rommet. Handlingen opplevs derfor som intensiv. Substantivgruppen «kyss og klem i lange baner» forsterker også aktiviteten gjennom utvidelsen «i lange baner». Aktørene er Mads og Emilie sammen: «Nå skal de to halve mini-babyene settes sammen.

Det er det Mads og Emilia som må gjøre». Dermed understrekes relasjonen mellom dem slik bildet også viser. Videre sies det temmelig eksplisitt hva som må skje for at det skal bli barn: «Mads stikker sin guttetiss inn i Emilias jentetiss – de er laget slik at de passer sammen». Resten overlates til «mini-babyene»: «Og så svømmer noen av hans halve mini-babyer inn i kroppen til Emilia, og der møter en av dem en av Emilias halve mini-babyer». Unnfangelsen blir forklart ut fra perspektivet til Emma på fire år. Ordene som benyttes, er barnlige som «guttetiss» og «jentetiss». Ordet «jentetiss» representerer imidlertid i liten grad virkeligheten. Allikevel får leserne et tilnærmet realistisk innblikk i hva som skjer. Verbalspråket er dermed mer konkret og har større semantisk tyngde når det gjelder forplantning enn bildet. Bildet har derimot større semantisk tyngde når det gjelder det romantiske i relasjonen mellom Mads og Emilia. Positive evaluerende uttrykk som «kjempemoro!» finnes også i verbalspråket og danner kopling til bildet.

Hvordan lager man en baby?

Boka *Hvordan lager man en baby?* er skrevet av Anna Fiske og kom i 2019. Et stikkord som beskriver denne boka, er mangfold. Den skiller seg fra de tre andre ved å vise kjærlighet mellom mann og kvinne, mann og mann og kvinne og kvinne. I tillegg viser den at det er flere måter å lage baby på, både gjennom samleie og prøverør eller sprøyte, og at de som får barn på denne måten, kan være par der mannen har for lite spermier eller kvinnen egg som ikke blir befruktet, men også par som består av to kvinner der «ingen av oss har spermier» (oppslag 12). Boka har ikke en gjennomløpende fortelling med tydelige og navngitte karakterer slik som i bøkene om Benny og Emma, men korte sekvenser der ulike karakterer veksler om å være i fokus. I sekvensen der barn lages gjennom samleie, framstilles sædcellenes bevegelse mot egget også som en svømmekonkurranse som i boka om Benny («jeg vil vinne», «jeg svømmer raskest», «unna vei», «her kommer jeg») (oppslag 15). Karakterene vi møter, er ulike; de har ulik hudfarge og ulikt utseende, de har ulike

kjærester, men, som det sies på første oppslag, de har alle en ting til felles, de har alle vært babyer. Humor er et grunnleggende trekk både i illustrasjoner og verbalspråk. Illustrasjonene er enkle, fargerike og morsomme og viser hvordan et samleie foregår. Også verbalspråket forklarer tydelig hva som skal til for å få barn, og fagord som 'penis', 'vagina', 'skjede' og 'spermier' benyttes. Framstillingen med en kombinasjon av humor, mangfold og saklig informasjon kan derfor med Goga (2009, s. 50) kalles retorisk utforskende.

Oppslag 6 er valgt for analyse.



Oppslag 6: *Hvordan lager man en baby?*

De to sidene i oppslaget er organisert i tre *clusters* (eller meningsklynger): «... a local grouping of items, in particular, on a printed or web page” (Baldry og Thibault (2006, s. 31), en på venstre side og to på høyre som inneholder illustrasjon og verbalspråk. Deltakerne på venstre side er en mann og en kvinne tett omslynget og nakne. Paret er representert med ulike hudfarger, noe som også her understreker mangfoldet blant karakterene i boka. En vektor går gjennom kvinnens ene arm opp mot mannens skulder og gjennom den andre ned mot mannens lår. Mannens armer danner tilsvarende vektorer rundt

kvinnens kropp. Slik skapes nærhet som utgår fra dem begge. Munnene deres er smeltet i hverandre og understreker dette ytterligere. Hjertet over hodene forteller at de er forelsket, noe som vises flere ganger blant parene på de første oppslagene. Øynene deres er lukket og signaliserer nytelse. Paret er omgitt av klær, og som i boka om Emma ser det ut som de har kastet dem fra seg i all hast. I de andre bøkene er parene plassert liggende på en seng og i to av dem i et detaljert innredet soverom. Her er paret oppreist og uten bakgrunn og en spesiell setting. Den manglende bakgrunnen gjør at paret blir framstilt konseptuelt (Kress & van Leeuwen 2006, s.79) og tidløst; de blir representanter for alle par i liknende situasjoner. Handlingen som representeres både visuelt og verbalt, er «å kose nakne med hverandre», og det er sterk konvergens i koplingen mellom de to modalitetene.

De to parene i meningsklyngene på neste side er heller ikke plassert i en spesiell setting til tross for at det nederste paret er plassert på en seng og under en dyne. Igjen blir deltakerne representanter for alle par i liknende situasjoner. Den øverste meningsklyngen framstiller gjennom illustrasjon og verbalspråk samleie mellom mann og kvinne på en svært direkte måte. Paret er illustrert med litt avstand mellom seg slik at det blir tydelig hva som foregår. Igjen danner armene vektorer som styrker relasjonen mellom de to. Det samme gjør munnene. Men i denne illustrasjonen går det også en vektor fra mannens penis mot kvinnens skjede. Pilen understreker hvilken handling som skal skje, og handlingen forsterkes ytterligere av verbalspråket der penisen «sier» «hallo», og skjeden «svarer» «velkommen inn». Dette forteller at de begge ønsker å utføre handlingen, noe som også understrekes av de to hjertene i illustrasjonen. Verbalspråket er sterkt koplet til illustrasjonen, og den semantiske tyngden er nokså likt fordelt mellom de to modalitetene. Men verbalspråket åpner for at dette er en av flere måter å få barn på ved å si: «Hvis det er en mamma og en pappa, ...».

Dette siste utbygges av den nederste meningsklyngen. Her er to menn representert. De ligger tett sammen; armene er slynget om hverandre og munnene er mot hverandre slik deltakerne i de andre meningsklyngene også er representert. I dette tilfellet er imidlertid kroppene deres skjult av et teppe. Teppet har samme rødfarge som hjertene og understreker det nære forholdet og forelskelsen mellom de to. At teppet nå er på plass, viser at det eksisterer grenser også i framstillingen av seksualitet for barn i dag. Verbalspråket knyttet til denne illustrasjonen utvider begrepet samleie og inkluderer «mann og kvinne, kvinne og kvinne eller mann og mann». Slik framstår denne bildeboka som åpnere og mer inkluderende enn de tre andre bøkene.

Diskusjon og konklusjon

I innledningen stilte vi to spørsmål vi ønsket å besvare i denne artikkelen: Hvilke strategier benyttes i de fire bildebøkene for å informere om hvordan barn blir til, og hva kan en næranalyse av bilde og verbalspråk i utvalgte oppslag si om fordelingen av informasjon i de to modalitetene. Vi begynner med det første. Innledningsvis ble det nevnt at faktabøker for små barn ofte ser ut til å ha en fortellingsstruktur, og at temaet det skal informeres om, innskriveres i denne fortellingen. Smith-D'Arezzo og Thompson (2006, s. 343) understreker i sin gjennomgang av faktabøker for barn at bøker som har «personalized the topic», var de som passet best for små barn. Selve forplantningens gang innbyr ifølge Skyggebjerg (2012, s. 89) til en fortellingsstruktur. Av de fire bøkene vi har studert, benytter tre av dem fortellingen som strategi om enn på noe ulik måte. *Slik får man et barn* og *Da Emma ble Emma* struktureres etter tid ved at mor og far forelsker seg og lager barn, og deretter kommer svangerskap og fødsel. Høydepunktet i fortellingen er når barnet blir født. I boka om Benny struktureres imidlertid fortellingen rundt svømmekonkurransen, og herr og fru Brun trer som karakterer i bakgrunnen. Skyggebjerg (2012, s. 90) peker på at utviklingen i bildebøker om forplantning går mot en «stigende grad av sproglig indpakning og æstetisering af emnet».

Boka om Benny fra 2004 og boka om Emma fra 2009 kan sies å gjøre nett-opp dette. I disse bøkene skapes det en fortelling med et detaljert fortellingsinventar der leserne kan identifisere seg med en karakter som er individualisert både gjennom bilde og verbalspråk, i boka om Benny med sædcellen Benny og i boka om Emma med Emma som lurte på hvordan hun ble Emma. Fordi Benny er en sædcelle og hele fortellingen knyttes til ham, blir framstillingen kjønnsmessig merkelig skjev. Det er det mannlige som er aktivt, mens det kvinnelige er i ventemodus og erobres som skatt. Hva kvinner og menn faktisk må gjøre for å lage barn, unnlater boka å ta opp. Fokus er på kroppsdelene og ikke på handlende mennesker. Slik blir framstillingen for en stor grad det Liang et. al. (2016a, s. 118) betegner som 'impersonalised'. I boka om Emma knyttes fortellingen til Emma og hennes familie. Familien framstilles både i bilde og verbalspråk som en vanlig kjernefamilie der mor, far, barn, katt og kosedyr lever lykkelig sammen, og alle er glad i hverandre. Mange barnelesere kan lett identifisere seg med Emma og kjenne igjen trekk fra egen erfaring i framstillingen. Slik gir fortellingen en trygg ramme om temaet hvordan barn blir til. Begge disse bøkene tar hensyn til at leserne er små barn. Illustrasjonene er morsomme og fargerike, og verbalspråket er enkelt å forstå.

Leserne har ikke de samme mulighetene til å identifisere seg med en bestemt karakter i de to andre bøkene. Ingen deltakere er barn som leder leserne gjennom boka. Disse bøkene har heller ikke et fortellingsinventar som skaper en bestemt setting. De har derimot begge et klarere mål om å informere. Begge bøker er tydelige både visuelt og verbalt på hva som må til for at et barn skal unngås. I *Slik får man et barn* ser hensikten ut til å være at barna ikke skal sitte igjen med noen ubesvarte spørsmål når boka er ferdiglest. Det tilbys detaljert informasjon om hva som foregår når barn blir unngått ved samleie mellom mann og kvinne. På mange måter gir boka oss et interessant innblikk i hva slags syn på barn som rådet i 70-åra, og ikke minst sier den noe om hva slags tematikk man mente barn kunne møte i litteraturen. Tone Birkeland

leser barnelitteraturhistorien som: «(...) historien om hvordan voksenperspektivet og vokseninteressene nedfeller seg i bøkene; det er historien om hvilket syn det voksne samfunnet til enhver tid har på barn, og på hva slags litteratur barn har bruk for. En kan med andre ord lese barnebøker som påstander om barn, om barndom og om barnebøker» (1998, s. 37). Ut fra dette kan en tolke synet på barn på 70-tallet slik at barn tåler direkte informasjon uten omskrivninger, også når det dreier seg om seksualitet. I den sammenheng er det også interessant å nevne følgende setning på første oppslag: «Faren og moren bor ikke alltid sammen når barnet blir større, men det er dem som engang lagde det». *Hvordan lager man en baby?* er minst like direkte i sin visuelle og verbale framstilling som *Slik får man et barn* og uttrykker dermed en tro på at også barn anno 2019 tåler informasjon om seksualitet og forplantning. Men denne boka utforsker andre formidlingsmåter enn fortellingen. Karakterene er framstilt humoristisk og med stor variasjon. Dessuten følges ikke ett bestemt par, men mange par og enkeltpersoner i ulike faser som forelskelse, samleie, de ulike måtene å unnfange barn på, ventetid og fødsel. Boka oppleves som moderne og politisk bevisst gjennom sin åpenhet rundt mangfold i seksualitet og laging av barn.

Det andre spørsmålet ønsket vi å svare på ved en analyse av de to modalitetene bilde og verbalspråk i fire utvalgte oppslag, ett fra hver bok. Som tidligere nevnt er oppslag som tar opp selve samleiet, valgt. Et trekk som forener tre av de fire oppslagene, er at samleiet foregår i en seng i en familiesetting, i to av bøkene i et soverom. Deltakerne er heteroseksuelle par og omtales som mammaer og pappaer, i Bennys tilfelle som herr og fru Brun, altså et gift par. Dette trekket påpekes også av Liang og Bowcher (2018, s. 10) i deres analyse av to bildebøker på kinesisk: «Both books include (...) [a] description of heterosexual romance and a wedding as the prerequisite for sexual intercourse and human reproduction». En kan spørre om bildebøkene på denne måten etablerer en oppfatning hos barn om at sex er noe som hører det heteroseksuelle ekteskapet til. Her skiller Fiskes bok seg ut. Som vi har

sett, åpner boka for en mye bredere forståelse av samleie sammenliknet med de andre bøkene.

Et trekk som forener tre av de utvalgte oppslagene, er at kjærlighet og forelskelse er viktig når barn lages. Visuelt vises det gjennom hjerter, varme farger og/eller nytende deltakere i bildene og verbalt gjennom positive ord som «deilig», «godt», «morsomt», «kose sammen» osv. Dette er også et trekk Liang et. al. (2016a og 2018) finner. Kjærlighet og forelskelse gir en form for moralsk legitimitet til samleiet. I boka om Benny er imidlertid forholdet mellom herr og fru Brun mer distansert og saklig.

Bøkene om Benny og Emma fordeler den semantiske tyngden forskjellig på de to modalitetene bilde og verbalspråk når det gjelder selve samleiet ved at verbalspråket er mer detaljert og spesifikt. Dette finner også Liang & Bowcher (2018, s. 14) i sitt arbeid og oppsummerer slik: «Further, visually, intercourse is not shown and the fertilisation of egg and sperm is 'extracted' away from the depicted bodies of the woman and the man». I disse bøkene foregår samleiet under dyna, og leserne får ikke noe innblikk i hva som skjer der. Bildemodaliteten gir imidlertid særlig opplysninger om settingen og om den positive atmosfæren for aktiviteten. Verbalspråket som modalitet er symbolsk og abstrakt, og leserne må selv lage bilder i hodet. Det er mulig at dette gjør det lettere å framstille emner som oppleves som kontroversielle og til og med skambelagte (se boka om Emma), verbalspråklig, mens visuelle framstillinger blir for direkte. Det er dessuten påfallende at kjønnsorganer gjerne kan framstilles mer eller mindre virkelighetstro metonymisk, men at selve aktiviteten mellom mannen og kvinnen blir for vanskelig å vise fram. I de to andre bøkene er dyna borte i illustrasjonene, og det er mulig å se hva mannen og kvinnen gjør når de lager barn. I disse bøkene er den semantiske tyngden mer likeverdig fordelt mellom de to modalitetene bilde og verbalspråk, og koplingen mellom modalitetene er sterk og konvergerende. Deltakerne i *Slik lager man et barn* og *Hvordan lager man en baby?* er konseptuelt framstilt,

men de er allikevel forskjellige. I *Slik lager man et barn* er deltakerne statiske og plansjeaktige, mens de i *Hvordan lager man en baby?* er framstilt med følelser, humor, liv og varme og framstår derfor mer engasjerende.

Innledningsvis pekte vi på at nyere bildebøker for barn tar opp de fleste temaer, og at det hersker en sterk tro på at barn er i stand til å møte også mørke og konfliktfylte temaer. Men når det gjelder menneskets forplantning, ser mange bildebøker ut til å holde igjen. Dette kan tyde på at seksualitet fremdeles er et kontroversielt tema. Når det tas opp, pakkes det inn i morsomme eller harmoniske fortellinger, og informasjonen som gis, knyttes til kjønnsorganer og ikke til samleie. To av bøkene vi tar opp, er imidlertid direkte i sin framstilling. Mens boka fra 1971 møtte motstand og kritikk, har Anna Fiskes bok fra 2019 fått overveiende gode anmeldelser. I VGs anmeldelse fra 20.03.2019 blir boka omtalt som “ærlig og fantastisk”, og det inkluderende perspektivet understrekes ved at homofili, kunstig befruktning og adopsjon er med. Dette viser, som Birkeland er inne på ovenfor, at synet på barn, er i ferd med å endre seg også når det gjelder informasjon om temaet seksualitet.

Litteratur

- Alexander, J. & Jarman, R. (2018). The pleasures of reading non-fiction. *Literacy. UKLA*, 78-85.
- Baldry, A. & Thibault, P. (2006). *Multimodal Transcription and Text Analysis*. London: Equinox.
- Becket, S. L. (2012). *Crossover Picturebooks. A Genre for All Ages*. London: Routledge
- Birkeland, T. (1998). Er barnelitteratur kunst? I P. O. Kaldestad & K. B. Vold (Red.), *Årboka litteratur for barn og unge* (s. 36-48). Oslo: Samlaget.
- Goga, N. (2009). Barnelitteraturens sakprosa. Forvaltning av form eller faglitterær forskning? *Prosa 4*, 48-52.
- Hallberg, K. (1982). Litteraturvetenskapen och bilderboksforskningen. *Tidsskrift för litteraturvetenskap* 3-4/82, 163 – 168.
- Halliday, M. A. K (1978). *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. & Matthiessen, C. M. I. M. (2014). *Halliday's Introduction to Functional Grammar. 4. Edition*. London: Routledge.
- Kress, G. (2010). *Multimodality*. London: Routledge.
- Kress, G. & van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. London: Routledge.

Ladd, P. (2012). The Availability of Access Features in Children's Non-Fiction. *International Journal of Knowledge Content Development & Technology*, 2(1), 5-16. DOI: 10.5865/IJKCT.2012.2.1.005

Langseth, K. G. (2015). Dansk barnebok fra 1971 skaper blest igjen. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/familieogoppvekst/Dansk-barnebok-om-sex-fra-1971-skaper-blest-igjen-7663b.html>

Liang, J. Y., Tan, S. & 'Halloran, K. O. (2016a). Representing sexuality and morality in sex education picture books in contemporary China. I *Social Semiotics*, 27(1), 107-126. DOI: 1080/10350330.2016.1161117

Liang, J. Y., 'Halloran, K. O. & Tan, S. (2016b). Where do I come from? Metaphors in Sex Education Picture Books for Young Children in China. *Metaphor and Symbol*, 31(3), 179-193. DOI: 10.1080/10926488.2016.1187039

Liang, J. Y. & Bowcher, W. L. (2018). Legitimizing sex education through children's picture books in China. *Sex Education*, 1-17. DOI: 10.1080/14681811.2018.1530104

Løvland, A. (2018). Sakprosa for barn. I R. Stokke Seierstad & E. S. Tønnessen (Red.), *Møter med barnelitteraturen* (s. 219-236). Oslo: Universitetsforlaget.

Martin, E. (2001). *The woman in the body: A cultural analysis of reproduction*. Boston: Beacon Press.

Painter, C., Martin, J. R. & Unsworth, L. (2013). *Reading Visual Narratives. Image Analysis of Children's Picture Books*. London: Routledge.

Reynolds, K. (2007). *Radical Children's Literature. Future Visions and Aesthetic Transformations in Juvenile Fiction*. New York: Palgrave Macmillan.

Sanders, J. S. (2018). *Literature of Questions. Nonfiction for the Critical Child*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Skyggebjerg, A. K. (2011). Er fagbøker en del af børnelitteraturen? *Nordic Journal of ChildLit Aesthetics*. DOI: 10.3402/blft.v2i0.5836

Skyggebjerg, A. K. (2012). Billedfagbogen. Velegnet til undervisning og fritidslæsning. I A. Q. Henkel & M. Blok Johansen (Red.), *Billedbøger - en grundbog* (s. 82-95). Frederiksberg: Dan sklærerforeningen.

Smith-D'Arezzo, W. & Thompson, S. (2006). Topics of Stress and Abuse in Picture Books for Children. *Children's Literature in Education*, 335-347. DOI: 10.1007/s10583-006-9015-3

Traavik, I. (2012). *På liv og død. Tabu i bildeboka. Analyser og refleksjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Tønnesson, J. L. (2012). *Hva er sakprosa?* Oslo: Universitetsforlaget.

Unsworth, L. & Cleirigh, C. (2009). Multimodality and reading: the construction of meaning through image-text interaction. I C. Jewitt (Red.), *Handbook of Multimodal Analysis* (s. 151 – 164). London: Routledge.

van Leeuwen, T. (2005). *Introducing Social Semiotics*. London: Routledge.